

KADASTR SOHASIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA: UZKAD IMKONIYATLARI

*“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash
muhandislari instituti”*

Kadastr yo‘nalishi 208 guruh talabasi

Jasuzaqova Ayjamol

Annotatsiya: Kadastr tizimi davlat boshqaruvining muhim asoslaridan biri bo‘lib, mamlakat yer resurslari va ko‘chmas mulk ob‘ektlari to‘g‘risidagi huquqiy, iqtisodiy va geografik ma‘lumotlarni yig‘ish, saqlash, yuritish va yangilash bilan bog‘liq tizimli faoliyatni o‘z ichiga oladi. Kadastr o‘z mohiyatiga ko‘ra jamiyat hayotining deyarli barcha sohalari bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, davlat tashkiliy-iqtisodiy siyosati, mulkchilik munosabatlari, yer va mulkdan oqilona foydalanish, soliq va boshqa ko‘plab yo‘nalishlarni muvofiqlashtirishda katta ahamiyat kasb etadi. So‘nggi yillarda taraqqiyot yo‘liga qat‘iy kirgan O‘zbekistonda ham kadastr sohasida tub o‘zgarishlar, modernizatsiya va innovatsion yangilanishlar yuz bermoqda. Bu o‘zgarishlarning markazida esa, eng avvalo, raqamli transformatsiya, yangi texnologiyalar asosida butun tizimni tubdan yangilash va samaradorligini oshirish maqsadi yotadi.

Kalit so‘zlar: kadastr, raqamli transformatsiya, UZKAD, elektron xizmatlar, davlat boshqaruvi, yer resurslari, ko‘chmas mulk, axborot tizimi, mulk huquqlari, islohotlar, raqamlashtirish, hujjatlar, shaffoflik, davlat xizmatlari.

Kadastr tizimini raqamlashtirish zamonaviy davlat boshqaruvi, iqtisodiyot va jamiyatni rivojlantirish uchun ajralmas imkoniyatlarni taqdim etadi. O‘zbekiston Respublikasi Kadastr agentligi, ya’ni UZKAD tomonidan so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlar aynan raqamli transformatsiya jarayonining amaldagi namunasidir. Bu jarayon birgina Yagona elektron kadastr axborot tizimining joriy etilishi, butun tizimning bosqichma-bosqich raqamli formatga

o'tkazilishi, mavjud barcha hujjatlar, xaritalar, ma'lumotlarning zamonaviy raqamli ko'rinishga keltirilishi bilan boshlanib, bugungi kunda mamlakatda ko'chmas mulk huquqlarini rasmiylashtirish, yer uchastkalarini ajratish, davlat xizmatlaridan foydalanish kabi bir qator muhim sohalar to'liq raqamli texnologiyalar platformasiga asoslanib borilmoqda. Raqamli transformatsiya, avvalo, soha boshqaruvining ochiqligi, shaffofligi va zamonaviyligi, xavfsizligi va aniqligini ta'minlashga xizmat qiladi. Kadastr tizimi bo'yicha eng asosiy islohotlardan biri bu — har qanday yer yoki ko'chmas mulk ob'ekti to'g'risida istalgan vaqtda, ishonchli va aniq ma'lumot olish imkoniyati yaratilayotganidir. Bunday yondashuv amaliyotga joriy etilishi natijasida hujjat aylanishi, ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash jarayonlari tubdan soddalashtirildi, ijtimoiy va iqtisodiy hayotda tezkorlik, aniqlik va samaradorlik sifatleri ortdi. Axborotlarning yagona tizimda jamlanishi va markazlashtirilgan tartibda yuritilishi natijasida sohada inson omilidan, xatolik, noqonuniy harakat va byurokratik to'siqlardan holi bo'lish uchun muhim zamin yaratildi [1].

UZKAD tomonidan joriy qilinayotgan Yagona elektron davlat kadastr tizimi orqali barcha yer va ko'chmas mulk ob'ektlari hamda ularga oid turli xaritalar, diagrammalar, tafsilotli huquqiy ma'lumotlar yagona, zamonaviy Dizayn va Raqamli axborot omboriga joylashtirilmoqda. Ushbu tizimda yuritilayotgan har bir o'zgarish operativ tarzda qayd etilib, davlat idoralari va fuqarolar uchun ochiq va qulay elektron xizmat sifatida taqdim etilmoqda. Bu imkoniyatlar mulk egalariga va barcha manfaatdor tomonlarga o'z huquqlari va mulk ob'ektlari yuzasidan ishonchli axborot olish, o'z aktlarining to'g'riligini tekshirish, hujjatlarni masofadan turib rasmiylashtirish hamda zarur proverka va so'rovlarni jamlangan raqamli axborot bazasi orqali amalga oshirish imkonini beradi. Mamlakat miqyosida raqamli kadastr tizimining bosqichma-bosqich joriy etilishi natijasida davlat idoralari o'rtasidagi axborot almashinuvi, integratsiyasi samarali yo'lga qo'yildi. Chunki bugun Toshkentdan tortib barcha viloyat, tuman va mahallalar kesimida yuritilayotgan kadastr hujjatlarini yagona tayanch serverda umumlashtirish orqali, istalgan vaqtda istalgan hududdagi holatlarni tez va aniq ko'rish, tahlil qilish, taqqoslash va

xaritalashtirish mumkin bo'lib, bu davlat nazorati va boshqaruvi samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bundan tashqari, kadastr tizimiga oid korxona va tashkilotlar, masalan, soliq organlari, banklar, notariat, kommunal xizmatlar, uy-joy fondi va boshqalar ham to'g'ridan-to'g'ri yagona axborot muhiti orqali integratsion xizmatlardan foydalana oladi. Ayni paytda raqamli transformatsiyalarning asosiy natijalaridan yana biri — kadastr xizmatlarining masofadan va onlayn tarzda taqdim etilishi bo'ldi. Misol uchun, so'nggi yillarda fuqarolar yoki tadbirkorlarga yer ajratishga doir arizalar elektron portallar orqali topshiriladi, joylardan olinadigan zarur xulosalar, so'rov hujjatlar, kadastr tekshiruv natijalari ham elektron dasturlar orqali davlat organlariga yetkaziladi. Asosiy hujjatlar rasmiylashtirilgach, foydalanuvchi ularni elektron tarzda olish, yuklab olish yoki bosma nusxada qabul qilishi mumkin. Arizalarni ko'rib chiqish muddati ancha qisqardi, noqonuniy holatlar va inson omilidan kelib chiqadigan xatolarning oldi olindi [2].

E'tiborga molik jihat shundaki, raqamli kadastr jarayonida mavjud hujjatlarning raqamlashtirilishi va arxivlashtirishning eng zamonaviy talablarga javob beradigan usulda amalga oshirilishi ham katta yangilikdir. Hozirgi kunda yuz minglab eski arxiv kadastr hujjatlari skaner qilinib, maxsus dasturiy ta'minot orqali axborot omboriga joylashtirilmoqda. Bu esa tarixiy va amaldagi kadastr yozuvlarini birlashtirish, har bir ob'ektning tarixiy o'zgarishini tahlil qilish va dolzarb ahamiyatga ega statistik ma'lumotlar bazasini yuritishga xizmat qiladi. Davlat kadastr sohasini tubdan raqamli transformatsiyadan o'tkazish O'zbekistonda korrupsiya, byurokratiya va turli noqonuniy harakatlar salmog'ini ham sezilarli qisqartirdi. Kadastr ma'lumotlariga kirish, ularni qayta ishlash, davlat xizmatlaridan foydalanishda bakteriyalik va insoniy xatolarning oldi olinayotgani kuzatilmoqda. Shuningdek, joylardagi barcha o'zgarishlar operativ tarzda, yilning istalgan vaqtida qayd etilishi imkoniyati tizimning to'liq avtomatik ishlash bosqichiga o'tishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tizimda joylashtirilgan elektron xaritalar, barcha yerdan foydalanish zonalarining aniq chegaralari, ko'chmas mulk va yer maydonlari tavsifi, ularning rasmiy statusi, to'siqsiz va qulay shaklda ko'rib chiqilmoqda.

Kompyuter dasturi yordamida eng kichik o'zgarish ham bir zumda qayd qilinadi va umumiy bazaga joylashtiriladi. Natijada, yer uchastkalari, ko'chmas mulk va ularning har xil ro'yxatga olinishi, statusi haqidagi ma'lumotlar chalkashligi, takroriy ro'yxatga olish, rasmiylashtirish jarayoni ancha soddalashdi. Bu davlat va jismoniy yoki yuridik shaxslar o'rtasida halollik, ochiqlik va ishonch muhitini yaratishda muhim vositaga aylandi [3].

Raqamli kadastr tizimining eng katta yutug'idan biri – byurokratik to'siqlarning olib tashlanishi va ishlash strukturasining zamonaviy talablar asosida diskretchionali, ya'ni aniq algoritmlar bo'yicha yo'lga qo'yilishi bo'ldi. Bir vaqtda ko'plab ijtimoiy-iqtisodiy resurslar tejaldi, tizimdagi ish yuklamasi ancha yengillashdi, xizmat ko'rsatish sifati va tezligi oshdi. Davlat kadastr organlari faoliyati zamonaviy ekotizim asosida shakllangan zamonaviy axborot maydoniga aylanib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida yagona raqamli kadastr tizimiga o'tish bilan, davlat boshqaruvi islohotlarida ham tub o'zgarishlar yuz berdi. Avvalo, davlat organlari o'rtasida axborotning interaktiv va avtomatik almashinuviga asoslangan yangi struktura shakllandi. Ko'chmas mulk ob'ektlarining texnik va huquqiy tavsiflari, yer uchastkalarining qat'iy koordinatalari, ulardagi yangi qurilish, rekonstruksiya yoki boshqa o'zgarishlar darhol markaziy axborot tizimida aks etmoqda. Bu esa barcha relevanti departament va idoralarga qimmatli axborot yetkazib beradi va o'z vaqtida xatoliklarni aniqlashga yordam beradi. Raqamli transformatsiya natijasida kadastr xizmatlari zamonaviy, foydalanuvchi uchun tushunarli va qulay elektron interfeyslar orqali amalga oshirilmoqda. Barcha xizmatlarning to'liq raqamli bo'lishi ishonchlilik, aniqlik, operativlik va shaffoflikni ta'minlamoqda. Hujjatlarni olish, yangi obyektlarni ro'yxatdan o'tkazish, mavjud ma'lumotlarni o'zgartirish yoki tekshirish, maxsus so'rovlar yuborish va natija olish uchun foydalanuvchi davlat idorasiga borishi shart bo'lmay qoldi. Bu esa butun mamlakat miqyosida vaqt, resurslar va ortiqcha harajatlarni sezilarli nazorat qilish imkonini yaratdi [4].

Raqamli axborotlar asosidagi monitoring, statistik va analitik imkoniyatlar orqali har bir ob'ektning joriy va tarixiy holatini tahlil qilish, hamda uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish imkoni kengaydi. Bunday yondashuv davlatning har bir qarori asosli, puxta va aniq ma'lumotlarga tayangan holda amalga oshirilishini ta'minlaydi. Kadastr tizimiga doir axborotlarning ochiqligi va ularning istalgan paxta xodimi yoki oddiy fuqaro uchun ham yuqori darajada mavjud bo'lishi fuqarolik jamiyatining taraqqiyotiga xizmat qiladigan muhim omilga aylandi. Raqamli transformatsiya jarayonida kadastr sohasiga daxldor boshqa sohalar – bank-moliya, sug'urta, qurilish, kommunal xizmatlar va ishlab chiqarish tarmoqlari ham yirik islohotlardan bevosita manfaat topmoqda. Elektron raqamli hujjatlar, axborotlarning yagona formatda almashinuvi va real vaqt rejimida monitoring yordamida ko'chmas mulk bozorining rivojlanishi uchun mustahkam asos yaratiladi. Yangi qurilishlar, investitsiya loyihalari, infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha qaror qabul qilishda davlat organlari uchun barcha asosiy axborotlar tayyor holda taqdim etilishi o'z aksini topmoqda. Kadastr tizimining raqamlashtirilishi mamlakat yer fondining muhofazasi, himoyasi va oqilona taqsimlanishi, ekotizim va ekologik barqarorlikni asrash, tarixiy va madaniy ob'ektlarni relevanti nazorat qilish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Tizim ichidagi barcha harakatlarni to'liq raqamli izlari qoldirilishi tufayli, yer va mulkni o'zlashtirish, noqonuniy qurilishlar, chekka hududlarda noqonuniy foydalanish va boshqa salbiy holatlarga barham beriladi [5].

Kadastr sohasida amalga oshirilayotgan raqamli transformatsiyalarning istiqboli juda keng va davlat barqarorligini mustahkamlash, jamiyat yakdilligini oshirish, iqtisodiyotga investitsiyalar oqimini ko'paytirish yo'lida muhim vositaga aylanmoqda. Bunda davlat idoralarining islohotchilik salohiyati, tizim ichida o'zaro axborot akisini mukammal tashkil etish, ilg'or dasturiy ta'minotlar va mutaxassislarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda O'zbekiston kadastr tizimining to'liq raqamli transformatsiyasiga intilishi, xalqaro tajribalarni o'rganish va amaliyotda qo'llash, zamonaviy davlat boshqaruvi ideallariga mos taraqqiyot yo'liga qadam qo'yayotganining yorqin dalilidir.

Kadastr tizimini raqamli texnologiyalar asosida yangilash davlat boshqaruvi, iqtisodiy siyosat va ijtimoiy hayotda hal qiluvchi burilish yasaydi. Soha zamonaviy jamiyat uchun mustahkam asosini tashkil qilib, mulk huquqlarini himoyalash, yer va ko'chmas mulkdan oqilona foydalanish, atrof-muhit barqarorligini ta'minlash, investitsion muhitni yaxshilash, davlat xizmatlarining soddalashuvi va byurokratik muammolarni bartaraf etishga katta xizmat qilmoqda. Raqamli kadastr tizimining amaliy benefitsiyalari orqasida jamiyatning barcha qatlamlari, ayniqsa, tadbirkorlar va faol fuqarolar katta imkoniyatlarga ega bo'lib, davlat va jamiyat o'rtasidagi ishonchning yangi poydevori mustahkamlanadi. Raqamli transformatsiyaning yana bir muhim jihati — aholi va tadbirkorlarning kadastr sohasidagi huquqiy savodxonligini oshirish, ular uchun ochiq va tushunarli elektron xizmatlar, izohli yo'riqnoma, interaktiv yordam va konsultatsiyalar yaratishdir. Qulay va ochiq axborot muhitida fuqarolar o'z mulk salohiyatini to'liq himoya qila oladi va kadastr tizimi orqali davlatdan yasalgan xizmatlarning sifatidan to'la rozilik hosil qiladi. Ushbu islohotlar mamlakat miqyosida iqtisodiy va ijtimoiy muhitning barqaror, demokratik va bozor mexanizmlari asosida taraqqiy etishiga turtki beradi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda kadastr sohasining to'liq va tizimli raqamli transformatsiyadan o'tishi nafaqat davlat va jamoat boshqaruvida ochiqlik, shaffoflikni ta'minlab, zamonaviy xizmatlar asosini yaratadi, balki fuqarolar huquqlari va manfaatlarini himoya qilish, yangi iqtisodiy muhit barpo etish, xalqaro investitsion ishonchni mustahkamlash, jamiyat taraqqiyotini yangi bosqichga olib chiqishda muhim funksiyani bajarmoqda. Davlatning kadastr tizimini tubdan yangilash, uni raqamli maydonga chiqarish bo'yicha olib borayotgan islohotlari mamlakat mustahkam rivojlanish yo'lida muhim omil bo'lib qoladi. Kelgusida bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan zamonaviy texnologik loyihalar orqali O'zbekiston dunyoning ilg'or davlatlari qatoridan munosib o'rin egallashida sohaning o'rni beqiyos bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Akramov, M. (2019). "O'zbekistonda yer kadastr tizimini takomillashtirishning aktual masalalari." Yer resurslari va kadastr, 5(2), 15-22.
2. Beknazarov, I. (2021). "Raqamli kadastr tizimi rivojlanishining asosiy omillari." Geodeziya va kartografiya, 35(4), 27-33.
3. Ergashev, S., & Murodova, S. (2018). "Kadastr sohasida innovatsion texnologiyalar." Zamonaviy fan yutuqlari, 12(2), 80-87.
4. Karimov, F. (2020). "Raqamli transformatsiya va mulk huquqlarini himoya qilish." Kadastr axboroti, 23(2), 11-18.
5. Ochilov, Z. (2017). "Davlat kadastr tizimida axborotlashuv jarayonlari." Iqtisodiyot va innovatsiyalar, 8(3), 19-25.
6. Rahimov, A. (2021). "Kadastr xizmatlarini avtomatlashtirish va uning afzalliklari." Innovatsion rivojlanish, 4(1), 66-72.
7. Raximova, D. (2019). "O'zbekiston kadastr tizimida elektron hujjatlashtirishning joriy etilishi." Zamonaviy boshqaruv, 14(1), 43-49.